

Pojem technologie v čase

Slovo „technologie“ se stalo součástí našeho každodenního života, přijímá a používá ho odborná i laická veřejnost v rámci oborové praxe, názvů škol, ústavů, agentur, parků, platforem, vědeckých a inovačních center, podnikatelských inkubátorů, studijních programů a oborů apod.

Termín technologie uvádí a vysvětluje již první česká encyklopedie F. L. Riegra (Riegrův slovník naučný z let 1860 až 1874): „Technologie jest nauka o vzdělávání surovin, o všelikých strojích, nářadích a vůbec prostředcích, jimiž řemeslníci, továrníci a umělci plodiny přírodní zušlechťují a pro potřebu a pohodlí člověčenstva upravují“. Stojí za povšimnutí, že v tomto pojetí zahrnuje termín technologie i oblast, kterou dnes běžně vnímáme a označujeme spíše jako techniku. Slovník uvádí dva základní typy technologií: „Technologie mechanická vypisuje veškeré ony výkony, jimiž se suroviny vzdělávají hlavně jen proměnou povrchní, silami vnějšími“ a „Technologie chemická naproti tomu obírá se vzděláváním surovin proměnami vnitřními, chemickými“. Toto rozlišení je zachováno a uváděno i v později vydaných slovnících a encyklopediích, současně je hojně využíváno v původní formě i v dnešní době.

Na Riegrův slovník bezprostředně navázal Ottův naučný slovník (česká encyklopedie z let 1888 až 1909), ve své době jedna z nejlepších světových encyklopedií. Ottův slovník podobně vymezuje termín technologie na „nauku o zpracování surovin a výrobě předmětův a látek, denní potřeby“, přičemž současně „Technologie je též souhrnem všech technických věd, tak že shrnují tímto názvem stavbu strojů, mostů, silnic atd. a výrobu zemědělskou, průmyslovou i živnostenskou. A poněvadž suroviny zpracovávají a předměty vyrábějí lze jen na základě přírodních, Technologie je také naukou o praktickém upotřebení přírodních věd a nauk technických při řemeslech a průmysle“. Ottův slovník vylučuje na rozdíl od Riegrova slovníku z pojmu technologie uměleckou tvorbu: „Obyčejně bere se však technologie ve významě obmezenějším a vylučuje se z ní též i hotovení veškerých děl ryze uměleckých, při nichž individualita hotovitelova vždy ostře vystupuje“.

Další encyklopedie z pozdějších let obsahově přebírají a pouze stylisticky přepracovávají informace v Ottově encyklopedii. Např. v Příručním slovníku naučném (Academia 1967) a v Ilustrovaném encyklopedickém slovníku (Academia 1982) se pojem technologie redukuje na označení výrobních postupů nebo zpracování surovin. Termín technologie se tak stal vlastně synonymem k termínu výroba. Označování výroby chemických látek pojmem chemická technologie, nebo výroby organických látek organickou technologií bylo v minulosti pouze logickým důsledkem takto zavedené terminologie.

Přibližně od 70. let minulého století se u nás masivně prosazuje obsahové pojetí termínu technologie z angličtiny, které je významově podstatně širší než dosud používaný český termín, neboť v sobě zahrnuje nejen výrobní postupy nebo postupy zpracování, ale současně i jakékoliv jiné složitější postupy, manipulace s předměty a daty, výrobní a jiná pracovní zařízení; vlastně veškerou složitější techniku. Výsledkem jsou dnes již běžně přejatá a často používaná sousloví, např. informační technologie, komunikační technologie, technologická vybavení, zelené technologie. Příkladem neobvyklého použití slova technologie je zdravotnická technologie, která zahrnuje léčiva, zařízení, postupy, organizační systémy pro bezpečnou a účinnou diagnostiku a prevenci chorob, k léčbě a rehabilitaci nemocných nebo administrativní technologie, označující způsoby vykonávání administrativních a organizačních činností. Pojem technologie lze v současné době proto chápat jako soubor nejrůznějších složitějších procesů, postupů, opatření, ale také strojů, zařízení a vybavení. Pouze v případě řemeslných nebo úzce odborných postupů převládá tradiční označení technika, např. technika svářeň, záhradní technika nebo vojenská technika.

Střet historického užšího pojetí a současného podstatně širšího obsahového záběru termínu technologie nejlépe postihuje spojení výrobní technologie. Jen stěží bychom v dnešní době našli tak zdánlivě jednoduché slovní spojení, které tak popouzí obzvláště zkušenější chemické, organické, anorganické, potravinářské, palivářské a jistě i jiné technology. Z historického pohledu se jedná u výroby a technologie vlastně o jazykové ekvivalenty, v současné praxi však přívlastek „výrobní“ účelně vymezuje pouze jeden z mnoha druhů technologií. Termín výrobní technologie je proto dnes zcela běžný v názvech článků, časopisů, např. *Journal of Petroleum Exploration and Production Technology* (Springer), názvech monografií, např. *Advances in Production Technology* (Springer 2015) nebo v názvech institucí, např. *Fakulta výrobních technologií a managementu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem*.

Závěrem lze konstatovat, že je třeba očekávat další prosazování rozšířeného pojetí termínu technologie v nových moderních výrobních a jiných činnostech, a to částečně i na úkor tradičního a osvědčeného termínu technika. Možná proto jedno z vysvětlení současného živelného používání slova technologie by mohla nabídnout parafráze Riegrova a Ottova slovníku: „Technologie je naukou o praktickém upotřebení přírodních, technických a společenských věd pro rozvoj, potřebu a pohodlí lidské společnosti“.

Zdeněk Bělohav